

Vargha Mihály: Szoborerdő

Elhangzott Szovátán, 2024. június 18-án a Kusztos Endre Galéria és Emlékház kiállításmegnyitó eseményén.

Vargha Mihály Kézdivásárhelyen született 1961. november 12-én, Lemhényben nőtt fel. 1976 és 1980 között a kézdivásárhelyi Nagy Mózes Elméleti Líceumban (volt 3-as számú Ipari Líceum) tanult. Útmutatást számára Kosztándi Jenő, Kosztándi Katalin, Vetró András és Vetró Artúr, Gergely István nyújtottak. 1984 és 1988 között a Jászvásári Képzőművészeti Egyetemen végezte felsőfokú szobrászati tanulmányait, Kocsis Rudolfal, Bara Barnabással végzett egy évfolyamon. 1988–89-ben a piski Marmosin márványfeldolgozóban dolgozott, 1990-től a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Képtárának (ma Gyárfás Jenő Képtár) alkalmazottja, majd vezetője, 2006 óta a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója. 1999-től a Romániai Képzőművészek Országos Szövetsége és 2000-tól a Barabás Miklós Céh tagja. A Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Alapítvány alapító tagja, a Magyar Művészeti Akadémia levelező, 2013-tól pedig rendes tagja. Közel 100 köztéri szobor és dombormű alkotója, rengeteg szakmai írás szerzője, egyéni és csoportos tárlatok résztvevője. Kisplasztikáival jelentős nemzetközi szakmai sikereket ért el Japánban, Svájcban, Dániában. 1998-ban elnyerte az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Szolnay Sándor-díját; 2011-ben a Pro Cultura Hungarica díjat; 2014-ben a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjét; 2023-ban a Samu Géza-díjat.

Vargha Mihálynak ez az első egyéni bemutatkozása itt Szovátán, a jelen kiállítás anyaga az elmúlt 15-20 év alkotásaiból állt össze. Bár nem nyújthat teljes képet munkásságáról, de néhány sorozatából (az Üreg, a Fej, Lidércek, a Bálványok) láthatunk itt egy reprezentatív válogatást.

Eddigi kiállításcímei - *Bálványok, Sámánok, Totemek, Szoborerdő* - az alkotó mindennapokból való kitekintési, elrugaszkodási igényét és a természethez, a természeti népekhez való erőteljes vonzódását jelzik. Azzal egészen biztos nem mondok újat, ha azt állítom, intézményvezetőként vagy időnként megrendelésre elkészített köztéri szobrok alkotójaként a művésznek szüksége van arra, hogy időnként valahonnan energiát nyerjen, feltöltődjön, valami egészen mást hozzon létre. Kiseb- illetve nagyobb méretű autonóm plasztikái különleges világba vezetnek bennünket, ahol nem annyira a szépérzékünkre kell hagyatkoznunk, hanem inkább a természetes anyagokban benne rejlő lélek vezérletére, ahol már az értékek is átértékelődnek.

A kiállított plasztikáknál elidőzve az esszé műfaja jut eszembe. És ahogy az esszének az irodalomban sincs pontos meghatározása, úgy ezeknek a plasztikáknak sem léteznek egyetemesen érvényes formai követelményei. Inkább a szubjektívebb, spontánabb jellegű megközelítését kapjuk a címmel jelölt objektumoknak, a művek elnevezése rendszerint csak főbb vonásaiban világítja meg az alkotásokat.

Gondolati mélységük, tudatos nemkidolgozottságuk azonban helyet enged az improvizációnak, a pillanatnyi ihletnek, sőt a termékeny véletlennek, a bizonytalanságnak is. „Váratlanul megreped a fa, én meg belerajzolok, folytatom a repedést, ez mind-mind beletartozik, izgalmassá teszi az alkotást.” - mondja Vargha Mihály az alkotás folyamatáról. Akár az esszéírás során, ebben az alkotói folyamatban is jellemző a gondolatok szabad folyása, a nyers, nem szabályszerű, sokkal inkább a látás emelkedettségét, a gondolat morális érintetlenségét sugalló „szent látásban” való részesülés. Fontos itt az ihlet minősége, a koncepció mélysége, a teremtő gondolat szabad játéka és az emberi elhatározás az abszolútumban.

A fa itt nem csupán egy nyersanyag, sokkal inkább egy feladvány, minden darab újabb és újabb kihívás az alkotó számára. Feladvány olyan tekintetben is, hogy előre nem látható, hogy a vésőnyomokon haladva, hogyan avatkozik be az alkotás folyamatába az eső, a szél vagy a napsütés. Az idő patinája égi áldásként alakítja a maga természetére ezeket a „lények”-et. A befogadó egész sereg ilyenforma lény nem hétköznapi látványában részesülhet, ahol minden egyes elem ihlete egy-egy külön világot teremt, amelyben vidámság, komolyság, tömörség, levegős távlat, súly és könnyedség, mélység és világosság találkozik.

Az alkotó munkamódszerének az alapja a pillanatnyi helyzetfelismerés, ám a tömör, sűrített és szűkszavú megfogalmazás soha nem lehet tökéletes, és ez nem is fontos. Sokkal inkább kerül előtérbe a művész személyes véleménye, álláspontjának lényegre törő kifejtése valamely témában, amelyre erős befolyással van az ő aktuális, léthelyzetéből fakadó impressziója, szintézisen alapuló látásmódja, sajátos nézőpontja. Ennek gyökere lehet a lemhényi vidéki természet terének sugallata, a már említett diákkori mesterek, a Jászvárosi román szobrászati iskola és lelkeség egyfajta lenyomata, Brâncuși vagy Kós Károly szellemisége, utóbbi transzilvánizmusa.

Ezeknek a fába faragott, fából alakított fa-kompozícióknak a létrehozásakor a művész „hol a súlyos, tömbszerű fogalmazással él, hol áttört testeket feltáró, belső tereket megnyitó, szabadon megjelenő héjakra és palástokra hangolt, az organikusság sugallatát hordozó kompozíciót tár a szemlélő elé, s hol a nyers megmunkálásmóddal, hol pedig a finom kivittel artikulálja alkotásának hangvételét és kifejezését.” – írta 17 éve máig érvényesen Wehner Tibor író, művészettörténész. Az alkotó követi az anyag természetes tulajdonságait, inspiráló szabálytalanságait és a formái sugallatát, teret engedve a plasztika vizuális kifejezőerejének, meghagyja a véletlenszerűségek mozgatórugóit. Így születnek olykor elvont gondolatokat, érzeteket közvetítő, illetve a szűkebb vagy tágabb közösség kulturális örökségét, eszméit megörökítő szimbólumai. Az alkotás indulhat egy formaelemző kísérletként, felhasználhat kubista vagy organikus művészeti stílusidézeteit, ám a folyamat lezárását jelentő gyötrelmes, cseppet sem egyszerű pillanatot követően az eredmény egy-egy fa-kompozícióban ötvözi a folyamat során rögzült tanulságokat. A hagyományos szobrászati témák, a portrék, a torzók vagy az installációk és a konceptuális kérdésselvetések részben figuratív elemeket tartalmaznak, ugyanakkor ebben a korszerű szobrászati alkotói viszonyulásban hangsúlyosan jelen van az elvonatkoztatás is. Ráadásul a kiállított plasztikák hasadékain, résein vagy üregein az áthatoló fény egyszerre tölti ki és alakítja a formát, amely a szimbólumok nyújtotta asszociációk sokaságát indítja el a nézőben.

Az ily módon életre keltett téma a befogadó részéről is szabad áramlást enged a gondolatoknak, amelyek nem válnak el a mű természetes működési rendjétől. Itt az értelemnek állandóan éppen úgy jelen kell lenni, mint a fantáziának, az érzésnek. „Ezek harcosok, dacolnak az idővel, a széllel, sokszor velem is” – mondja az alkotó, és hozzátehetjük: velünk is. A befogadó számára egyfajta szellemi kihívás a komolyság és az ironia, az örökkévalóság és a mulandóság egyidejű lehetőségeinek megtapasztalása. „Vargha Mihály szobrai az objet trouvé, az ősi rituális szobrok és az eleven fatörzsek tulajdonságait ötvözik, megmunkálásuk is természetazonos. Természetességük mellett azonban változatos plasztikai találékonysággal, pozitív/negatív, éles, szögletes vagy finom, lágy formáikkal emberi kapcsolatokat, viszonyokat, hangulatokat fejeznek ki, univerzálisan értelmezhetőek, nem igényelnek szöveges magyarázatot, és nem nélkülözik a dada ránk hagyott humorát sem. Alapvetően emelkedettek és játékosak egyben.” – írta a 2017-ben megjelent katalógusban *Muladi Brigitta* művészettörténész, aki egészen találóan „mesterséges természeti képződményekként” említi Vargha műveit. Szücs György művészettörténész „térben elhelyezett leletekként” határozza meg Vargha szobrait, néhai Szilágyi Aladár író, újságíró pedig „fába rejtett, fából kibontott poézis”-nak nevezte ezt a fajta művészetet. Utóbbihoz kapcsolódva, a fából adódó térformák, görbületek felületén tovább tud szárnyalni ez a poézis, amikor akár a természeti színeket fokozva, az alkotó megsokszorozza a meglévő lehetőségeket. Az ily módon létrejövő „biomorff” kisplasztika a művész formaelemző és -teremtő viszonyulása folytán lehetőséget ad arra, hogy egyrészt megszólaljon a fa, illetve a fej-sorozat, a maszkok, az arcok, a bálványok, üregesek, antropomorff alakplasztikák emberi érzéseket vagy helyzeteket jelenítsenek meg. És az így keletkező, olykor iszonyú drámai hangulatot feloldja a vicc, a humor, mint ahogy a mai ember is a napi feszültség enyhítésére vágyik. Vargha Mihály azt szeretné, ha ezek a térben elhelyezett leleményes és beszédes formai elemek egymásra és ránk való hatásukkal a mai, egyensúlyát veszített világban hoznának megoldást. Őt idézem:

„A természeti térben szabadon terjeszkedő munkáimban érzem és élvezem az alkotói szabadságot leginkább, és ott látom kifejeződni a munkásságomat meghatározó alapállást, a szülőföldemhez való ragaszkodást, a természetszeretetet, valamint a mai ember zaklatott, hajszott, nemegyszer hitehagyott lelki világának kifejezését. Azt szeretném, ha munkáim erre a mai, egyensúlyát veszített léthelyzetre adnának gyógyító választ.”

Adja a Fennvaló, hogy így legyen!

Lőrincz Ildikó